

KÖSZÖNTÉS

Jakab László 90 éves

2010. – Jakab tanár úr 80 éves. Köszöntjük fel a Nyelvtudományi Társaság ülésén! – Á, nem fogja engedni. – Akkor csak szűk, tanszéki körben. – Azt se akarja majd. – Dehogynem, kérdezzük meg! Megkérdeztük, győzködtük, kérleltük, trükköztünk. Tényleg nem engedte: „Nem szeretem én az ünneplést, hagyjuk!” – somolygott a bajsza alatt, és legyintett egyet könnyedén. Hiába minden érv, részéről ezzel el volt intézve a kérdés. Így történt hát, hogy aztán egyenként, különböző időpontokban vonultunk be a tanszéki szobájába, hogy köszöntjük őt tíz évvel ezelőtt. És ezeket a köszöntéseket, öleléseket, gratulációkat már szeretettel fogadta.

Mert igen, 80 évesen is a legtermészetesebb volt számára, hogy bejárt az egyetemre. Nagyon sokáig a jellegzetes fehér köpenyében érkezett meg az irodába, s akkor következett az előző napi események közös megbeszélése: „És azt látta tanár úr, hogy...? És ahhoz mit szólsz, Laci bácsi, hogy...?”. Az aktuális történésekhez is mindig volt egy-két régi, többnyire mosolyt fakasztó története. A bosszantó hírekre pedig csak legyintett bölcsen mosolyogva, a fiatalabbakat türelemre intve, és persze az ilyen helyzetekre is mindig talált egy épp oda illő régi emléket, amivel olyasmit üzent: „Látjátok, nem kell olyan komolyan venni az élet minden apró történését!”. Aki kereste, déli 12 óráig minden nap megtalálta őt a szobájában, a számítógépe előtt ülve, könyvekkel körbevéve, munkában. Ilyenformán hát ismét eltelt tíz év.

2020. – Jakab tanár úr 90 éves. Most aztán tényleg köszöntjük fel az egyik nyelvtudományi társasági ülésen! – Á, nem fogja engedni. – Akkor csak szűk, tanszéki körben. – Azt se akarja majd. – Dehogynem, kérdezzük meg! Ennél a fázisnál tartottunk, ismét terveztünk, titkon remélve, hogy most, 90 évesen már talán engedni fog a kérésnek, amikor egy olyan időszak vette kezdetét, aminek még most sincs vége, s keresztül húzta minden számításunkat: megérkezett a járvány. Az ünnepi esemény tervezése tehát dugába dőlt, s most a Magyar Nyelvjárások hasábjain ezzel az írással köszöntjük őt nagy-nagy szeretettel. Mert mindannyiunk Jakab tanár ura immár 90 éves lett!

Jakab László 1930-ban született Kemecsen, középiskolai tanulmányait a nyíregyházi Kossuth Lajos Gimnáziumban végezte. 1953-ban a debreceni egyetemen szerzett magyar–történelem szakos tanári diplomát, s még ebben az évben tanársegéd lett egyetemünk Magyar Nyelvtudományi Tanszékén, ahol 1962-ben adjunktussá, 1982-ben docenssé nevezték ki. A tanszékvezetői feladatokat 1992-től nyugdíjba vonulásáig, 1995-ig látta el. A hatvanas évek második felében a Turkuai Egyetem magyar nyelvi lektoraként dolgozott. Az itt szerzett tapasztalatait a későbbiekben is nagyon fontosnak tartotta, sokszor győzködött minket, tanítványait arról, hogy aki magyar nyelvészetet tanít, annak legalább egyszer el kell mennie lektornak, magyar nyelvet tanítani külföldieknek. (Ezzel tanítványai közül legalább ketten, sajnos, még adósok vagyunk neki.) Az egyetemi oktatásban eltöltött több mint négy évtizede alatt megtapasztalta egy kis tanszék minden előnyét és hátrányát. Egy ilyen kis létszámú tanszék oktatójának a magyar nyelvészet nagyon széles palettáján kell otthonosan mozognia. Jóllehet tudományos érdeklődése elsősorban a nyelvtörténet felé vezette, tanári munkája során a magyar nyelvészet szinte minden ágát tanította, legyen az hangtan, mondattan, alaktan, történeti vagy éppen leíró nyelvészeti tárgy.

E sorok írója még azon utolsó generációnak a tagja, amely Jakab tanár urat hallgatva, előadásain és szemináriumain részt véve megtapasztalhatta azt a magabiztos, széleskörű tudást, azt a napnál világosabb logikát, amivel azokat a hallgatókat is lenyűgözte, akiknek „semmi köze nem volt” a nyelvészethez, hát még azokat, akik fokozott érdeklődést mutattak a nyelv kérdesei iránt! Csak ámultunk, amikor a nyelvtörténeti folyamatok sorra bontakoztak ki a táblán a sűrűn hulló krétapor mögül. Egymásra néztünk, és azt gondoltuk: „Ez milyen egyértelmű, tényleg, mennyire logikus! Hogy nem láttuk ezt eddig?” És ebben a pillanatban megvillant a jellegzetes mosoly: „Na, de, elképzelhető egy másik lehetséges magyarázat is.” És akkor következett az adott folyamatnak, jelenségnek egy újabb megvilágítása ugyanazzal a pontossággal, meggyőző erővel, könnyedséggel levezetve. S végül, mintegy mellékesen, tárgyilagosan fogalmazva, a saját véleményének is hangot adott. Minden előadása élmény volt, amiben nyilvánvalóan része volt a katedrán álló ember magával ragadó személyiségének is. Szemináriumokon jólesett a diákoknak egy-egy jó feladatmegoldásnál a dicsérő mosolyát látni, s valahogy azt éreztük, igazán figyel ránk. Legendás vizsgáin egy papírlapra komoly szigorral rajzolt az éppen vizsgázó hallgató neve mellé köröket, pontokat és keresztekkel, amik a felelet végén egy érdemjeggyé álltak össze. Mindezek következtében a nyelv ügyei iránt felkeltett kíváncsisággal akkoriban szégyenlősen kopogott be tanár úr ajtaján speciális kollégium után érdeklődve egy hallgató lány, ugyanaz, aki most ezeket a sorokat írja.

Jakab László azonban nemcsak tanárként, hanem kutatóként is kiváló munkát végzett. Ahogyan az oktatásban, úgy a kutatásban is több irányú tevékenységet

folytatott. Főképpen a nyelvtörténet kérdései foglalkoztatták, de leíró nyelvtani problémákat, nyelvjárási vagy éppen névtani, lexikológiai témákat tárgyaló írásaival is bőven találkozhatunk.

Kutatói és oktatói tevékenységét tudatosan kötötte össze akkor, amikor az 1960-as években a magyar szakos hallgatókat maga köré gyűjtve megszervezte a kelet-magyarországi földrajzi nevek összegyűjtését. Az évekig tartó gyűjtőmunka, majd alapos szerkesztői tevékenység eredményeként látott napvilágot a Kálnási Árpáddal közösen kiadott *A Nyírbátori járás földrajzi nevei* (Nyírbátor, 1987) című kötet. Az akkoriban elvégzett hallgatói gyűjtések nyomán összeállt névanyag tanár úr vezette feldolgozásából számos szakdolgozat született. E dolgozatok közül többet ma is előveszünk a tanszéki archívumból, s felhasználjuk őket akkor, amikor egy-egy hallgatónk e térség neveivel, nyelvével kíván foglalkozni.

Jakab László lexikológiai munkái közül mindenképpen ki kell emelnünk a Magyar–finn középszótárt, amelyet útmutató professzora, Papp István hagyott félbe, Jakab László pedig egy évtizednyi fáradságos munkával fejezett be (Budapest, Akadémiai Kiadó, 1985). Szeretett professzorától örökölte a finn nyelv és kultúra iránti érdeklődését, amit csak fokozott a Turkuban eltöltött négy lektori éve. S hogy a magyar–finn kapcsolatok ápolása később is fontos volt számára, jól mutatja, hogy 2003-ban csaknem 30 ezer címszóval, korszerű nyelvi anyaggal megjelentette a Finn–magyar diákszótárt (Budapest, Akadémiai Kiadó).

Jakab László egyetemistaként saját elbeszélése szerint inkább az irodalom iránt mutatkozott fogékonynak. Az ilyen irányú érdeklődését a későbbiekben nyelvesszé válva is megőrizte, így lelve örömét az olyan nagyszabású munkák létrehozásában, mint a Balassi szótár (Bölcskei Andrással együttműködve, Debrecen, 2000) vagy a három (valójában négy: 1., 2., 3/1., 3/2.) kötetes Csokonai szókincstár (Bölcskei Andrással, majd Hlavacska Edittel együttműködve, Debrecen, 1993, 2011, 2017). S mindezekre következett ráadásaként a 4., összegző Csokonai-kötet 2019-ben (Szűcs Imre közreműködésével). Ezeket a könyveket természetesen már számítógéppel dolgozva lehetett létrehozni. Ám ha Debrecenben a számítógéppel támogatott nyelvészet korai gyökereiről szólunk, akkor is (a Papp Ferencé mellett) Jakab László nevét kell megemlítenünk. Ő ugyanis már abban az időben is alkalmazta az új technikát a nyelvudományban, amikor még az csak lyukkártyás rendszerként működött. A nyelvészeti elemző munkán Kiss Antallal osztozva, a számítógépes feladatok megoldásában Bölcseki András szakértelmére támaszkodva a 70-es évek végén újtára bocsátották az első olyan nyelvtörténeti szempontú számítógépes szövegfeldolgozást, a Jókai-kódex ábécérendes adattárát (1978), amelyet azután a következő négy évtizedben hasonló munkák sora követett: a Birk-kódex (1983), a Guary-kódex (1994), az Apor-kódex (1997) és a Festetics-kódex (2001) feldolgozása. Az újabb idők kihívásaira

válaszolva a Jókai-kódexet később jelentősen átdolgozva, technikailag korszerűbb formában is kiadta (2002). E gazdagon, sokszempontúan elemzett források ma már bárki számára könnyen hozzáférhetők az interneten is, kiváló „nyersanyagot” adva a további nyelvtörténeti kutatásoknak.

Jakab László írásainak másik hangsúlyos csoportját az ige és az igeragozás kérdéseiről született publikációi jelentik. Ez a napjainkig napvilágot látott közel húsz tanulmány a szófaj vizsgálatok ma is megkerülhetetlen akár történeti, akár leíró szempontú elemzésről legyen szó. Bennük a szinkrón és diakrón szemlélet együtt érvényesül, a nyelvtudományban újabban egyre inkább erősödő funkcionális szemléletnek is megfelelően, és bár a dolgozatok első darabjai immár fél évszázadosak, az általuk megfogalmazott megállapítások ma is megállják helyüket, így a publikációkból összeállított, Tanulmányok az igeragozás köréből (Debrecen, 1999) című kötet az egyetemi oktatás segédkönyveként is bátran használható.

A fenti, igencsak személyesre sikerült sorok Jakab tanár úr pályájáról csak nagyon vázlatos áttekintésként értelmezhetők. (Munkáinak bibliográfiáját 2000-ben Hlavacska Edit állította össze: Magyar Nyelvjárások 38: 13–18.) Legutóbb, amikor a Csokonai-szótár megjelenése után érdeklődtünk a soron következő munka tervéről, azt válaszolta, elég volt, most pihenés következik. Én nem hiszek neki. Talán már ismét körvonalazódik benne egy újabb terv, s ha végre elmúlik a járvány, és ismét belátogat a tanszékre, remélem, megtudjuk tőle azt is, mi lesz az!

Addig pedig mindnyájunk nevében kívánok nagyon jó egészséget és boldog születésnapot, kedves Jakab tanár úr!

RÁCZ ANITA